Marzena CZERNICKA

Polska Akademia Nauk, Instytut Studiów Politycznych, Warszawa, Polska

Międzynarodowy kontekst relacji polsko-bułgarskich w latach 1990–2007. Analiza dokumentów dostępnych w Archiwum MSZ RP

**International Context of the Polish-Bulgarian Relations between 1990–2007.
Analysis of the Documents Available in the Archive of the Polish MFA**

• Abstrakt •

Przedmiotem badań jest współpraca polsko-bułgarska prowadzona w latach 1990–2007. Podstawą analizy są dokumenty archiwalne pozyskane w Archiwum MSZ RP w 2018 r. Relacje obu państw z tego okresu zostały przeanalizowane ze szczególnym uwzględnieniem kontekstu międzynarodowego tych relacji. W początkowym okresie istniała różnica w stopniu zaawansowania współpracy polsko-bułgarskiej w obszarze polityki i gospodarki. Dużo łatwiej i szybciej rozwijała się współpraca polityczna. W relacjach dwustronnych nie było żadnych kwestii spornych. Tym, co w późniejszych latach ułatwiało Polsce i Bułgarii współpracę, była zbieżność celów i priorytetów w polityce wewnętrznej i polityce zagranicznej obu państw.

Słowa kluczowe: Polska; Bułgaria; współpraca; dyplomacja; stosunki międzynarodowe

• Abstract •

The topic of the research is the Polish-Bulgarian cooperation between 1990–2007. The basis of the analysis are documents from the Archive of the Polish MFA gained in 2018. The relations of both countries in this timeframe were analysed with acknowledging the particular significance of the international context. In the initial period, there was a difference in the degree of intensity of the cooperation between these countries regarding politics and economics. The political cooperation developed much easier and faster. There were no contentious issues in the bilateral relations. In later years, the unanimity of goals and priorities in internal and foreign policies facilitated the cooperation.

Keywords: Poland; Bulgaria; cooperation; diplomacy; international relations

Przedmiotem badań jest współpraca polsko-bułgarska w latach 1990–2007 ze szczególnym uwzględnieniem kontekstu międzynarodowego tych relacji. Motywem zachęcającym do przeprowadzenia tej analizy był przypadający na 2018 r. jubileusz 100-lecia nawiązania relacji dyplomatycznych między oboma państwami.

Dla badacza z zakresu nauk społecznych, a zwłaszcza nauk o polityce i stosunków międzynarodowych, zagadnienie relacji politycznych, gospodarczych czy też kulturowych między konkretnymi państwami stanowi szerokie pole do eksploracji. Relacje między państwami można analizować w oparciu o różne czynniki i z uwzględnieniem różnych płaszczyzn współpracy, a także przy wykorzystaniu różnorodnych metod i narzędzi dostępnych badaczom z różnych dyscyplin naukowych. Najbardziej trafnym podejściem do badania stosunków międzynarodowych, w tym zagadnienia relacji polsko-bułgarskich, jest podejście interdyscyplinarne, czerpiące z dorobku wielu dyscyplin naukowych (Sufek, 2004; Wolff-Powęska, 2012, s. 7–16).

Podstawę źródłową analizy stanowią dokumenty archiwalne pozyskane z Archiwum MSZ RP w 2018 r. Dokumenty te mają duży walor poznawczy ze względu na to, że nie są powszechnie dostępne, lecz zostały mi udostępnione po złożeniu odpowiedniego wniosku. Najbardziej aktualne dokumenty z okresu współpracy 1990–2018, które zostały mi udostępnione, pochodzą z 2007 r. Wyjaśnienia w tym miejscu wymaga kwestia powszechności owych źródeł. Otóż na mój wniosek udostępnione zostały te dokumenty, które mogły już być w danym roku udostępnione, tzn. te, których status uległ zmianie z tajnych lub poufnych na odtajnione. Z pewnością w Archiwum MSZ RP znajdują się jeszcze inne dokumenty o statusie tajnych lub poufnych, dlatego też dostęp do nich jest ograniczony. Poddaję analizie możliwie największą liczbę udostępnionych mi materiałów, lecz na pewno nie są to wszystkie dokumenty z zakresu współpracy polsko-bułgarskiej, które znajdują się w Archiwum. Brak dostępu do niektórych źródeł może mieć w pewnym stopniu negatywny wpływ na wyniki badań, niemniej jednak wydaje się, że do analizy wybranego zagadnienia dostępne materiały są wystarczające.

W kontekście zagadnienia współpracy polsko-bułgarskiej zastosowanie znajdują metoda historyczna oraz analiza czynnikowa. Metoda historyczna (Miśkiewicz, 1985) posłuży do nakreślenia wydarzeń z dziejów Polski i Bułgarii, które być może wpłynęły na jakość i częstotliwość relacji między oboma państwami w konkretnym czasie. Zastosowanie analizy czynnikowej (Pietraś, 1997, s. 26–29) umożliwi natomiast identyfikację, klasyfikację i hierarchizację czynników, które w danym okresie wpływały na jakość i częstotliwość relacji polsko-bułgarskich. Obie metody znajdują zastosowanie przy analizie procesu transformacji ustrojowej i integracji tych

państw z UE i NATO. Zostaną one zatem wykorzystane do opisu procesów, które zdominowały lata 90. XX w. i początek XXI w. w Polsce i w Bułgarii.

Podczas trwającej trzy tygodnie kwerendy pozyskałam ponad 50 zestawów dokumentów, łącznie ponad 1240 stron. W przeważającej części są to: a) raporty polityczne pracowników Ambasady Polskiej w Sofii i Konsulatu Generalnego w Warnie (działał do 2008 r.) za dany rok i ocena pracy tych placówek przez odpowiedni departament MSZ RP; b) notatki na temat sytuacji wewnętrznej w Bułgarii i kwestii ważnych z punktu widzenia interesów Polski i stosunków polsko-bułgarskich; c) notatki dotyczące wyborów parlamentarnych i prezydenckich w Bułgarii; d) dokumenty związane z organizacją wizyt i konsultacji politycznych na różnych szczeblach w Polsce i Bułgarii, w tym tezy do rozmów pomiędzy przedstawicielami obu państw; e) materiały do rozmów podczas konsultacji polsko-bułgarskich; f) sprawozdania pracowników Ambasady z okresu pełnienia misji Ambasadora Polski w Sofii (np. Władysława Pożogi za lata 1990–1991). W przeważającej części dokumenty mają formę przesyłanych do MSZ RP sprawozdań czynionych przez pracowników Ambasady i Konsulatu. W związku z tym informacje w nich zawarte w znacznej części dotyczą opisu wydarzeń, które dzieją się w danym czasie w Bułgarii i dotyczą sytuacji społeczno-politycznej, gospodarczej i kulturalnej w tym kraju, ale zawierają także informacje na temat relacji z Polską. Z tego względu są one także odpowiednim źródłem do analizy współpracy polsko-bułgarskiej.

W przeważającej części dokumenty stanowią sprawozdania, tezy do rozmów, notatki informacyjne przygotowywane przez pracowników polskiej placówki, a zatem mamy tu do czynienia z odgórnie narzuconą wizją zastanej rzeczywistości oraz z pewną formą narracji i sposobu przekazywania informacji przez autora konkretnego dokumentu. Dlatego też w miarę możliwości staram się obiektywnie spojrzeć na przedstawiany w danym dokumencie problem. Niemniej jednak przyjęta w dokumentach narracja narzuca pewien sposób myślenia i postrzegania stosunków polsko-bułgarskich. Niezbędna jest zatem ostrożność w interpretowaniu rzeczywistości przedstawianej przez osoby trzecie.

Pozyskanych dokumentów jest znaczna liczba i są one bogate w treść, w związku z tym wymagają szczegółowej analizy. Na tym etapie pracy moim celem badawczym jest dokonanie wstępnej analizy materiałów, szczególnie pod kątem zbadania międzynarodowego kontekstu współpracy polsko-bułgarskiej. Interesują mnie odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

- a) Wokół jakich kwestii koncentruje się współpraca obu państw w konkretnych latach?
- b) Jakie priorytety w polityce wewnętrznej i zagranicznej mają oba państwa w badanym okresie (wspólne czy rozbieżne)?

- c) Czy istniały kwestie problematyczne w relacjach obu państw?
- d) Jak oba kraje odnosiły się do ówczesnej sytuacji międzynarodowej i jak ta sytuacja wpływała na relacje polsko-bułgarskie w konkretnych latach?
- e) Jak wyglądała sytuacja polityczna, społeczno-ekonomiczna tych państw w analizowanym okresie?

Z zebranych dokumentów można zasięgnąć wiedzy na temat np. sytuacji wewnętrznej w Bułgarii, relacji międzynarodowych Polski i Bułgarii (zwłaszcza integracji z UE, NATO, współpracy regionalnej, relacji gospodarczych z zagranicą, współpracy z międzynarodowymi organizacjami finansowymi). Znajdują się w nich obszerne informacje na temat polsko-bułgarskich relacji dwustronnych, w tym relacji politycznych, ekonomicznych, współpracy kulturalnej i naukowej, a także informacje na temat obrazu Polski w bułgarskich środkach masowego przekazu. Do polskiego MSZ docierały również dokumenty traktujące o stanowisku Polski i Bułgarii w różnych kwestiach problematycznych w danym okresie i propozycjach rozwiązania tych kwestii. Są w nich informacje na temat tego, jak oba państwa odnoszą się do ówczesnej sytuacji międzynarodowej, głównie do kwestii bezpieczeństwa międzynarodowego. Analiza dostępnych materiałów pozwoliła na udzielenie odpowiedzi na wszystkie wyżej postawione pytania badawcze.

W dokumentach podkreśla się dobrą współpracę Polski i Bułgarii, jednak z obu stron wybrzmiewa stanowisko, że oba państwa mają w sobie potencjał do lepszej, bardziej zaawansowanej współpracy. Nie ma punktów spornych między oboma państwami. Z całą pewnością można stwierdzić, że obecnie trwające dobre relacje są efektem wieloletnich zabiegów dyplomatycznych czynionych przez obie strony. W głównej mierze są one jednak wynikiem sprzyjających okoliczności, jakie pojawiły się na arenie międzynarodowej po 1991 r. Rozpad Związku Radzieckiego (ZSRR), a w konsekwencji tego rozpoczęcie procesu transformacji ustrojowej państw Europy Środkowo-Wschodniej diametralnie zmieniło sytuację w tej części Europy (Holzer, 2012; Zieliński, 1996). Zmiany dokonały się również w Polsce i w Bułgarii. Oba państwa jako wolne i suwerenne podmioty międzynarodowe zaczęły odbudowywać relacje polityczne i gospodarcze.

W początkowym okresie relacji po 1989 r. istniała znaczna różnica w stopniu zaawansowania współpracy polsko-bułgarskiej w obszarze polityki i gospodarki. Dużo łatwiej i szybciej rozwijała się współpraca polityczna. Do 1994 r. obu państwom udało się rozwinąć dialog polityczny do szczebla prezydentów włącznie. Świadczy o tym wizyta prezydenta Bułgarii Żelju Żelewa w Warszawie w 1993 r. oraz rok później wizyta prezydenta Polski Lecha Wałęsy w Sofii.

Zaistniała po 1989 r. sytuacja międzynarodowa istotnie wpłynęła na przebieg relacji polsko-bułgarskich oraz na ich częstotliwość. Z dokumentów jasno wyni-

ka, że w kontaktach między Polską i Bułgarią kwestie międzynarodowe odgrywały ważną rolę. Polskie i bułgarskie delegacje podczas wspólnych spotkań wiele uwagi poświęcały ówczesnej sytuacji międzynarodowej. Dokumenty zawierają informacje dotyczące tego, jak Polska i Bułgaria odnosiły się w konkretnych latach do otoczenia międzynarodowego oraz tego, jak ówczesna sytuacja międzynarodowa wpływała na relacje obu państw w tym czasie. W dokumentach są też informacje o tym, jak w kontekście bezpieczeństwa międzynarodowego oba państwa formułowały własne cele w polityce wewnętrznej i polityce zagranicznej.

Polska i Bułgaria były zgodne co do tego, że wraz z upadkiem komunizmu gruntownej zmianie uległy warunki kształtowania bezpieczeństwa zewnętrznego obu państw. Pojawiły się nowe zagrożenia, które wymagały od obu państw ściślejszej współpracy. Zarówno Polskę, jak i Bułgarię cieszył fakt wstąpienia na drogę demokratyzacji, ale z drugiej strony oba państwa niepokoiła ówczesna sytuacja międzynarodowa spowodowana upadkiem ZSRR. Wytworzyła się wówczas tzw. próżnia bezpieczeństwa (in. szara strefa bezpieczeństwa) (Sadowski, 2006, s. 35), która polegała na braku zinstytucjonalizowanych form bezpieczeństwa. Tę niebezpieczną dla wszystkich państw regionu sytuację należało jak najszybciej zmienić. Dotychczasowy system przestał istnieć i należało stworzyć nowe gwarancje bezpieczeństwa. Nowa sytuacja wymagała od Polski i Bułgarii ściślejszej współpracy, ale ta na początku przemian politycznych była utrudniona ze względu na problemy wewnętrzne, z jakimi borykały się wówczas te państwa. Szczególnie wiele informacji z dokumentów można zasięgnąć na temat sytuacji w Bułgarii. W przeważającej części raporty polityczne Ambasady Polski w Sofii (np. Raport polityczny Ambasady Polski w Sofii za 1992, 19.01.1993 r.) dostarczają informacji na temat sytuacji wewnętrznej w tym kraju i tego, jak może ona wpływać na relacje polsko-bułgarskie w danym czasie.

Z początkiem 1990 r. czynnikiem ograniczającym współpracę obu państw było zmniejszenie możliwości eksportowych spowodowane rozwiązaniem struktur bloku wschodniego. Rozpad UW i RWPG wyraźnie osłabił kontakty Bułgarii z państwami byłego RWPG. Znacznemu załamaniu uległ handel zagraniczny, narastało zadłużenie państwa. Względem Polski Bułgaria zalegała ze spłatą zadłużenia rublowego. W związku z trudną sytuacją kraj ten starał się nawiązać relacje z EWG i uzyskać pomoc finansową dla zrealizowania niezbędnych reform (BS i MFW). Z uwagi na to, że pomoc finansowa z zachodu była mniejsza niż oczekiwania, Bułgaria borykała się z dużymi problemami gospodarczymi. Strategicznym celem w polityce zagranicznej tego państwa była integracja ze strukturami europejskimi, międzynarodowymi organizacjami finansowymi oraz integracja z NATO. Ważne stało się również utrzymywanie dobrych relacji z sąsiadami, szczególnie z Tur-

cją i Grecją. W kontekście zbliżenia Bułgarii do NATO warto podkreślić kwestię, którą promowali niektórzy bułgarscy politycy¹, a która dotyczyła utworzenia tzw. trójkąta bezpieczeństwa, obejmującego Bułgarię, Turcję i Grecję (Raport polityczny Ambasady Polski w Sofii za 1993 r., 18.01.1994 r.). Zgodnie z tą ideą, dzięki dobrym stosunkom Bułgarii z członkami NATO – Grecją i Turcją – oraz prawidłowo realizowanej przez te państwa polityce obronnej, miałyby powstać trójkąt bezpieczeństwa na Bałkanach. Stanowiłby on pewnego rodzaju filar bezpieczeństwa dla całego regionu. Ówczesną, trudną sytuację Bułgarii w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego komplikowała dodatkowo sprawa otwartego konfliktu w państwach b. Jugosławii oraz kwestia embarga nałożonego na Serbię. W konsekwencji tych sankcji Bułgaria praktycznie całkowicie została zablokowana i znalazła się w głębokiej izolacji ekonomicznej. Konflikt w b. Jugosławii odciął to państwo od linii komunikacyjnych z Europą Zachodnią. W związku z niebezpieczną sytuacją w regionie dla Bułgarii jednym z kluczowych celów strategicznych była kwestia ustanowienia nowych gwarancji bezpieczeństwa w postaci obecności NATO na Bałkanach i aktywne uczestnictwo Bułgarii w tym sojuszu.

Konflikt w państwach b. Jugosławii, czy też kwestia niestabilności w państwach zrzeszonych w ramach WNP była jednym z głównych tematów rozmów podczas spotkań przedstawicieli Polski i Bułgarii. Rozmowy o konieczności deeskalacji sytuacji na tym obszarze podejmowane były już podczas pierwszych wizyt. Rozmawiali o tym prezydenci obu państw w 1993 r. w Warszawie podczas wizyty w Polsce prezydenta Żelewa czy w 1995 r. podczas wizyty w Sofii ówczesnego podsekretarza stanu w MSZ RP Stefana Mellera (Notatka informacyjna o wizycie oficjalnej w Warszawie, 2.04.1993 r.; Tezy do rozmów Prezydenta RP Lecha Wałęsy, 3.02.1993 r.; Notatka informacyjna po wizycie Podsekretarza Stanu w MSZ RP, 5.07.1995 r.; Spis materiałów informacyjnych na konsultacje *ad hoc*, 12.06.1995 r.). Oba państwa zabiegały o deeskalację sytuacji na Bałkanach, obawiając się o destabilizację całego regionu. Polska i Bułgaria stały na stanowisku, że w celu uniknięcia konfliktu w republikach postradzieckich, kraje zachodnie powinny ekonomicznie wspierać kraje byłego ZSRR. Podczas spotkania w Warszawie obaj prezydenci zaznaczyli przy tym, że mają na myśli nie tyle bezpośrednią pomoc finansową, lecz transfer nowoczesnych technologii, które pozwoliłyby uruchomić niewykorzystany potencjał na tym obszarze. Tematem rozmów podczas tego spotkania był też kon-

¹ Ideę tę promował m.in. prezydent Żelew podczas 39. Atlantyckiego Zgromadzenia Ogólnego w Atenach (X–XI 1993 r.) oraz minister obrony V. Aleksandrow w Londynie (X 1993 r.) w odczycie wygłoszonym w Królewskim Instytucie Badań Obronnych, mówiąc wówczas o bułgarsko-turecko-greckim „politycznym i wojskowym trójkącie bezpieczeństwa”.

flikt na terenie b. Jugosławii. Bułgaria wyraziła stanowisko, że jest przeciwna roz-laniu się tego konfliktu na kraje sąsiednie oraz postuluje aktywny udział instytucji międzynarodowych w wygaszeniu konfliktu. Bułgaria zadeklarowała również, że nie weźmie udziału w ewentualnej operacji militarnej w Bośni i Hercegowinie i po-wstrzymuje pozostałe państwa bałkańskie od zaangażowania się w tego typu opera-cję. Opowiada się również przeciwko zmianom granic i zdobyczom terytorialnym przy użyciu siły, jak również czystkom etnicznym. Podczas spotkania w Warsza-wie prezydent Wałęsa pozytywnie ocenił rolę Bułgarii jako czynnika stabilizacji w regionie. Problem konfliktu w państwach b. Jugosławii szeroko omawiał z wła-dzami bułgarskimi również ówczesny podsekretarz stanu w MSZ RP Meller pod-czas wizyty w Sofii w 1995 r. Bułgarię interesowała kwestia polskich doświadczeń w uzyskiwaniu rekompensaty za straty poniesione w wyniku wojny w Iraku. Pod-czas spotkania z Mellerem Georgi Dymitrow – dyrektor Departamentu Organi-zacji Międzynarodowych MSZ RB – poprosił Polskę, by przyłączyła się do współ-tworzenia ewentualnej rezolucji ws. rekompensaty za sankcje wobec b. Jugosławii.

Te wszystkie problemy, którym poświęcała wówczas uwagę Bułgaria, powodo-wały, że na początku lat 90. XX w., *stricte* relacje z Polską zeszły na dalszy plan. Za-observerwować można było niewielkie zainteresowanie stosunkami dwustronnymi. Za sukces w przełamaniu relacji uznać można podpisanie w Warszawie w 1993 r. przez prezydentów Polski i Bułgarii *Układu między Rzecząpospolitą Polską a Re-publiką Bułgarii o przyjaznych stosunkach i współpracy*, który obowiązuje do dziś (Układ między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Bułgarii).

Rok 1995 można uznać za pewien przełom w problematyce poruszanej podczas spotkań przedstawicieli obu państw. Impulsem do tego była zmieniająca się sy-tuacja w środowisku międzynarodowym. Stopniowo stabilizowała się sytuacja na Bałkanach, wygaszaniu ulegał konflikt w b. Jugosławii. Zniesiono również sank-cje nałożone na Serbię. Nadal jednak sytuacja na tym obszarze była niestabilna i tym samym niebezpieczna. Problematyka państw b. Jugosławii wciąż była obec-na w rozmowach między przedstawicielami obu państw, ale rozmowy nie dotyczy-ły już *stricte* np. sankcji nałożonych na Serbię czy strat, które z tego tytułu ponosi Bułgaria. Polska i Bułgaria mocno zaczęły eksponować inny priorytet swojej polity-ki zagranicznej i wewnętrznej, tj. integrację euroatlantycką, uwzględniając w tym kontekście przede wszystkim kwestie bezpieczeństwa międzynarodowego i demo-kratyzacji. Oba państwa otworzyły się na nowe możliwości współpracy, jakimi była akcesja do NATO i UE. Zarówno Polska, jak i Bułgaria miały zbieżne stanowisko co do tego, że państwa Europy Środkowo-Wschodniej powinny jak najszybciej zo-stać włączone w mechanizm zbiorowej obrony NATO oraz uzyskać członkostwo w UE. Zarówno Polsce, jak i Bułgarii zależało również na współpracy m.in. z Radą

Europy, OBWE, UZE, V4, ISE, BSEC, CEFTA. Szczególnie na początku przemian politycznych i gospodarczych zarówno Polska, jak i Bułgaria zabiegały o finansowe wsparcie dla przeprowadzenia reform w swoim kraju wśród takich międzynarodowych instytucji finansowych jak BS i MFW.

Z analizowanych dokumentów wynika, że oba państwa prowadziły zabiegi dyplomatyczne w sprawach wzajemnego popierania swoich kandydatur na różne stanowiska w organizacjach międzynarodowych. Przykładem są starania Polski o wyrażenie przez Bułgarię poparcia dla polskiej kandydatury na niestałego członka RB NZ na kadencję 1996–1997 (Notatka informacyjna po wizycie Podsekretarza Stanu w MSZ RP, 5.07.1995 r.; Spis materiałów informacyjnych na konsultacje *ad hoc*, 12.06.1995 r.) czy np. starania Bułgarii o przyjęcie do GATT i WTO (Notatka informacyjna nt. wizyty oficjalnej Prezydenta RP Lecha Wałęsy, 3.08.1994 r.). Podczas wizyty bułgarskiego prezydenta w Polsce, Petyra Stojanowa na początku 1997 r., przedstawił on prośbę o poparcie dla starań bułgarskich w sprawie przyjęcia do CEFTA. Z kolei strona polska poprosiła wówczas Bułgarię o poparcie w sprawie utrzymania przez Polskę dotychczasowego statusu państwa – obserwatora w BSEC (Pilna notatka dot. merytorycznych i programowych założeń oficjalnej wizyty w Polsce, 13.02.1997 r.; Sugestie do rozmów plenarnych podczas wizyty Prezydenta Republiki Bułgarii, 24.02.1997 r.).

W kontekście relacji z Polską Bułgarię na początku przemian interesowała kwestia starań Polski i państw tworzących Grupę Wyszehradzką (V4) o przystąpienie do NATO i UE. Sprawa dotyczyła głównie obserwowania tempa, w jakim rozwija się integracja Polski i Grupy Wyszehradzkiej z tymi organizacjami. Bułgaria sugerowała, jakoby Polska i państwa V4 rozwijały się szybciej, a związku z tym – w kontekście integracji z UE i NATO – Bułgaria nie jest na równi traktowana w porównaniu z pozostałymi państwami Europy Środkowo-Wschodniej. Jak czytamy w raporcie przygotowanym przez polską placówkę za 1993 r., „Postulat traktowania Bułgarii we wszystkich kwestiach integracyjnych na równi przede wszystkim z krajami »Grupy Wyszehradzkiej« był stale i silnie eksponowanym elementem bułgarskich zabiegów. [...] Skoncentrowanie się bułgarskiej polityki na priorytetowych dla niej kierunkach [...] nie sprzyjało zainteresowaniu stosunkami z Polską. Wynikało to przede wszystkim z postrzegania Polski i »Grupy Wyszehradzkiej« w kategoriach konkurencji w zbliżeniu do zachodnich struktur gospodarczych i północno-atlantyckich struktur bezpieczeństwa. Starania dyplomacji bułgarskiej nacechowane były nie na szukanie zbliżenia z Polską i pozostałymi krajami Europy Środkowo-Wschodniej a na uzyskanie zapewnienia traktowania Bułgarii na równi przede wszystkim z krajami »Grupy Wyszehradzkiej«. Utrzymuje się zainteresowanie stanem współpracy w ramach tej grupy i jej stosunków z Zachodem,

ale pod kątem śledzenia czy nie dzieje się coś co by prowadziło do wyprzedzenia i zdystansowania Bułgarii” (Raport polityczny Ambasady Polski w Sofii za 1993 r., 18.01.1994 r., s. 13, 22).

Zarówno Polska, jak i Bułgaria obrały sobie za cel integrację euroatlantycką, ale różnił je sposób, w jaki postrzegały ten proces. W analizowanych dokumentach można przeczytać, że w Polsce od początku przemian istniał polityczny *consensus* związany z akcesją do UE i NATO, w Bułgarii natomiast wyraźnie brakowało zgodności w tej sprawie (Notatka informacyjna nt. roboczej wizyty Prezydenta RP, 24.04.1996 r.; Notatka z rozmowy w „cztery oczy” między Prezydentami, 5.12.1997 r.). W części bułgarskich elit politycznych – za czasów, gdy u władzy byli socjaliści (BPS) – dominowały poglądy w dużej mierze zbieżne ze stanowiskiem Rosji. Istniała zasadnicza rozbieżność między stanowiskiem prezydenta Żelewa (ZSD) a rządem w spojrzeniu na kwestie rozszerzenia NATO i politykę bezpieczeństwa. Prezydent i demokratyczna opozycja traktowali działający wówczas program Partnerstwo dla pokoju (PfP) jako drogę do sojuszu. Rząd i premier Żan Widenow (BPS) uważali go natomiast za ostateczną formę współpracy. W związku z brakiem jedności w kwestii akcesji do NATO, w Bułgarii w zasadzie do połowy lat 90. XX w. nie było spójnej polityki rządu ukierunkowanej na integrację z NATO i UE. Dopiero wraz z przejściem władzy przez ZSD w maju 1997 r. Bułgaria wkroczyła na drogę powolnej stabilizacji i wzrostu gospodarczego. Ukierunkowała wówczas swoją politykę na integrację euroatlantycką (Raport polityczny Ambasady Polski w Sofii za 1997 r., 3.02.1998). Polska placówka w Sofii od tej pory wielokrotnie akcentowała konieczność nawiązania ściślejszej współpracy z Bułgarią, ze względu na to, że cele strategiczne obu państw zaczęły być zbieżne. Polska prowadziła już wówczas zaawansowane starania o akcesję do UE, a Bułgaria jasno określiła, że ma podobny cel. Ważne zatem było, aby oba państwa miały dobre wzajemne relacje i by wspierały się w drodze ku UE.

Przełom w problematyce poruszanej podczas spotkań przedstawicieli obu państw wyraźnie widać również na przykładzie dostępnych dokumentów za lata 1996–1997. W połowie lat 90. XX w. doszło do intensyfikacji spotkań i do wyraźnego otwarcia się na tematykę integracji euroatlantyckiej.

W kwietniu 1996 r. przebywał w Bułgarii z roboczą wizytą prezydent RP Aleksander Kwaśniewski, a w październiku tego samego roku z wizytą do Polski przyjechał ówczesny prezydent-elekt Stojanow (Notatka informacyjna nt. roboczej wizyty Prezydenta RP, 24.04.1996 r.). Obaj prezydenci mieli też możliwość ponownego spotkania w listopadzie w Berlinie. W bardzo krótkim czasie, bo już w lutym 1997 r. doszło do ponownego spotkania obu prezydentów. Tym razem prezydent Stojanow na zaproszenie prezydenta Kwaśniewskiego złożył oficjalną wizytę w Pol-

sce (Pilna notatka dot. merytorycznych i programowych założeń oficjalnej wizyty w Polsce, 13.02.1997 r.; Sugestie do rozmów plenarnych podczas wizyty Prezydenta Republiki Bułgarii, 24.02.1997 r.). Była to pierwsza zagraniczna, oficjalna podróż nowego prezydenta Bułgarii. W odpowiedzi na to spotkanie w grudniu 1997 r. prezydent Kwaśniewski złożył oficjalną wizytę w Bułgarii (Notatka informacyjna nt. oficjalnej wizyty Prezydenta RP, 17.12.1997 r.; Spis materiałów na oficjalną wizytę Prezydenta RP). W niedługim czasie, bo już w lutym 1998 r., doszło w Polsce do spotkania ministrów spraw zagranicznych obu państw, Bronisława Geremka i Nadieždy Michajłowej (Sugestie do rozmów Pana Ministra Bronisława Geremka, 6.02.1998 r.). Powyższe spotkania potwierdzały, że dialog między obiema stronami został zintensyfikowany. Szczególnie złożenie przez prezydenta Stojanowa pierwszej zagranicznej wizyty właśnie w Polsce potwierdzało, że relacje z Polską są dla Bułgarii niezwykle ważne i należy je wzmacniać na każdej możliwej płaszczyźnie.

Dokumenty potwierdzają, że w przeciągu dwóch lat kilkakrotnie doszło do spotkania na najwyższym szczeblu między przedstawicielami Polski i Bułgarii. Te spotkania potwierdzały również, że dialog został zintensyfikowany i że relacje między Polską i Bułgarią układały się bardzo dobrze.

Jak już wspomniałam powyżej, w problematyce poruszanej podczas spotkań przedstawicieli obu państw doszło do wyraźnego otwarcia się na tematykę integracji euroatlantyckiej. Obie strony wyraźnie zaczęła interesować kwestia wypełniania unijnych i natowskich zobowiązań. W dokumentach znajduje się szereg sugestii i materiałów pomocniczych do rozmów między przedstawicielami Polski i Bułgarii. Poruszane w nich tematy dotyczą różnych kwestii, w tym np. znajdują się sugestie i tezy do rozmów na temat II i III filaru UE (w tym na temat WPZiB UE czy też Grupy Schengen). Przykładowe pytania, które pojawiają się w materiałach do rozmów i które zostały przygotowane dla strony polskiej do przedłożenia ich stronie bułgarskiej, brzmią następująco: a) Jak Bułgaria widzi swoje miejsce w kształtującym się systemie bezpieczeństwa europejskiego?, b) Jak Bułgaria zapatruje się na bliską współpracę w UE w ramach WPZiB?, c) Jakie jest stanowisko bułgarskie odnośnie do włączenia UZE do UE?, d) Jak Bułgaria ma doświadczenia we współpracy z UE w ramach III filaru? Jakie największe problemy odczuwa w sferze wewnętrznej, a odnoszące się do problematyki objętej III filarem? (Konspekt rozmowy w „cztery oczy” Prezydenta RP, 21.02.1997 r.; Sugestie do wypowiedzi nt. współpracy w ramach II filaru, 28.01.1997 r.).

Tym co zwraca szczególną uwagę odnośnie do poruszanej tematyki integracji euroatlantyckiej, jest kwestia bezpieczeństwa międzynarodowego oraz bezpieczeństwa narodowego tych państw. Polskę i Bułgarię interesowały inicjatywy służące

wzmocnieniu bezpieczeństwa i tym samym przybliżające oba państwa do członkostwa w UE i NATO. Poruszana podczas rozmów problematyka dotyczyła m.in. integracji regionalnej w ramach np. IŚE, BSEC czy SECI. To właśnie integrację regionalną w ramach tych organizacji oba państwa zgodnie uznały za pewien etap pośredni na drodze do UE. Obie strony interesowały się tym, co możemy zakwalifikować do kategorii miękkiego bezpieczeństwa, np. kwestiami ochrony środowiska czy przedsiębiorczości. Rozmowy na ten temat toczyły się zarówno podczas spotkania obu prezydentów, jak również rozmawiali o tym ministrowie spraw zagranicznych obu państw w grudniu 1998 r. – Michajłowa i Geremek (Tezy do rozmów ministra Bronisława Geremka, 20.11.1998 r.).

Obie strony nadal interesowały także kwestie związane *stricte* z bezpieczeństwem militarnym. Podczas spotkania obu prezydentów w Polsce w 1997 r. (Stojanowa i Kwaśniewskiego) poruszonym tematem była koncepcja rozszerzenia NATO o państwa środkowoeuropejskie i kwestia stanowiska Bułgarii w tej sprawie, jak również kwestia stanowiska Federacji Rosyjskiej w odniesieniu do planów rozszerzenia NATO. Jak wiadomo, Rosja była niechętna rozszerzaniu NATO o państwa EŚW, gdyż sama zabiegała o wzmocnienie swoich wpływów w tym regionie. Warto zauważyć, że stroną polską dosyć mocno interesowała opinia Bułgarii na temat rosyjskiego stanowiska, gdyż Bułgaria była i nadal jest silnie uzależniona od wpływów rosyjskich. To uzależnienie dotyczy szczególnie gospodarki i zasobów surowcowych. Dla Polski opinia Bułgarii o podejściu Rosji do koncepcji rozszerzenia NATO mogła istotnie wpłynąć na jakość i częstotliwość spotkań polsko-bułgarskich.

Na 1998 r. i lata kolejne przypadło wiele wydarzeń, które były istotne dla obu państw i które miały znaczenie dla bezpieczeństwa regionalnego. Po pierwsze nadal otwarte pozostawały pytania o akcesję Bułgarii i Rumunii do NATO oraz o to, jak Bułgaria odnosiła się do sprzeciwu Rosji wobec tej akcesji. Po drugie nadal otwarta pozostawała kwestia warunków przystąpienia Bułgarii do UE. Pojawił się także nowy konflikt na Bałkanach (Kosowo), w którego rozwiązanie angażowała się RB ONZ i NATO, a przez nie także polska, jak i bułgarska strona. Po trzecie wzmocniła się współpraca regionalna w ramach inicjatyw, np. SECI i BSEC. Dowodem na to było przekształcenie w 1998 r. BSEC w międzynarodową organizację regionalną oraz zainicjowanie projektów infrastrukturalnych i transportowych w ramach TRACECA i INNOGATE. Powyższa problematyka stała się tematem rozmów także dla polskiej i bułgarskiej strony. Wszystkie te tematy zostały gruntownie przygotowane w formie notatek lub sugestii/tez do rozmów dla ministra Geremka w związku z jego grudniowym pobytem w Sofii. Są także obecne w dokumentach z następnych lat (Raport polityczny Ambasady Polski w Sofii za 1998 rok, 3.02.1999 r.). W odniesieniu do kwestii przystąpienia Bułgarii do UE bułgarska

strona wielokrotnie zabiegała o polskie poparcie dla rychłego przystąpienia Bułgarii do UE. Bułgaria wielokrotnie podkreślała, jak ważne jest dla niej, by traktować ją na równi z pozostałymi państwami-kandydatami do UE i nie blokować jej członkostwa. Z dokumentów jasno wynika, że obie strony prowadziły intensywne rozmowy dotyczące przede wszystkim konieczności wzmocnienia bezpieczeństwa regionalnego. Z tym wiąże się obecność NATO na Bałkanach (konflikt w Kosowie) oraz szczególnie zaangażowanie się Bułgarii w rozwiązanie tego konfliktu. Bułgaria pozytywnie bowiem odpowiedziała na prośbę NATO o udostępnienie swojej przestrzeni powietrznej na potrzeby operacji lotniczej sojuszu. Z początkiem 1999 r. Polska została jego pełnoprawnym członkiem, natomiast dla Bułgarii droga do NATO była jeszcze długa. Konflikt w Kosowie i zaangażowanie się Bułgarii w operację NATO na tym obszarze znacznie przyspieszyło jej członkostwo w sojuszu. Militarne zaangażowanie Bułgarii na Bałkanach potwierdzał także udział Bułgarii w zorganizowaniu międzynarodowej brygady bałkańskiej – Wielonarodowych Sił Pokojowych Południowo-Wschodniej Europy (MPFSEE). Polska popierała militarne zaangażowanie Bułgarii w rozwiązanie konfliktu na Bałkanach, zarówno w ramach operacji NATO, jak również w ramach sformowanej brygady MPFSEE. Obie strony zainteresowane były także działalnością OBWE w kontekście konfliktu kosowskiego. Wówczas to Geremek pełnił funkcję przewodniczącego OBWE i udało mu się podpisać porozumienie z Belgradem o utworzeniu humanitarnej misji weryfikacyjnej OBWE na tym obszarze. Z dużym uznaniem Bułgaria odnosiła się do tego wydarzenia.

W 1998 r. w relacjach dwustronnych nastąpił przełom, gdyż Bułgaria ostatecznie spłaciła zadłużenie względem Polski. Dzięki temu pojawiła się szansa na to, że intensyfikacji ulegną polsko-bułgarskie relacje gospodarcze. 1 stycznia 1999 r. Bułgaria mogła przystąpić do CEFTA, a z Polską mogła rozpocząć rozmowy o zawarciu umowy o wolnym handlu. W 1999 r. zarówno w Polsce, jak i w Bułgarii odbywały się wybory parlamentarne i oba kraje przeprowadziły reformy administracyjne. Doszło również do oficjalnej wizyty w Polsce nowego premiera Bułgarii, Iwana Kostowa (Sugestie do rozmów plenarnych podczas wizyty oficjalnej 24 lutego 1999 r.; Tezy do rozmów polsko-bułgarskich w związku z wizytą Premiera Bułgarii, 2.02.1999 r.). Tematyka rozmów między obiema stronami była bardzo podobna. Pojawił się temat planowanej reformy systemu NZ polegający na propozycji przyznania dodatkowego miejsca w RB dla państw z EŚW. Za 1999 r. dostępny jest również jeden dokument dotyczący organizacji wizyty minister spraw zagranicznych Bułgarii Nadieżdy Michajłowej w Polsce (Sugestie do rozmów podczas wizyty Pani Minister SZ Republiki Bułgarii, 1 czerwca 1999 r.). Z dostępnych materiałów do rozmów wynika, że obie strony interesowała wyżej omówiona tematyka, ale po-

jawiała się także kwestia kontroli zbrojeń. W rozmowach prowadzonych w trakcie oficjalnej wizyty minister Michajłowej wskazano na potrzebę intensyfikacji dwustronnej współpracy wojskowej. Oba kraje podkreślały, jak ważne obok działalności OBWE i NATO w regionie jest przestrzeganie Traktatu o Konwencjonalnych Siłach Zbrojnych w Europie (CFE). CFE było traktowane jako regionalny środek budowy zaufania.

W latach następnych doszło do dwóch wizyt na najwyższym szczeblu. Pierwsza z nich to oficjalna wizyta prezydenta Georgiego Pyrwanowa w Polsce (kwiecień 2002 r.), a druga to oficjalna wizyta prezydenta Kwaśniewskiego w Bułgarii (sierpień 2003 r.) (Notatka informacyjna o stosunkach polsko-bułgarskich, maj 2004 r.).

W kontekście polityki międzynarodowej spotkania między oboma państwami w przeważającej części dotyczyły rozmów na temat obecności Polski w NATO i starań Bułgarii o akcesję do sojuszu, jak również kwestia konfliktu irackiego. Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że w stosunkach UE–Bułgaria kwestia kryzysu irackiego urosła do rangi problemu w pierwszym półroczu 2003 r. Wtedy to Bułgaria jako niestały członek RB ONZ udzieliła poparcia USA na wypadek operacji wojskowej przeciwko reżimowi Saddama Husajna. W stosunkach z UE ta kwestia była problematyczna, ale w kontekście akcesji do NATO współpraca Bułgarii z USA i decyzja o udostępnieniu przez Bułgarię baz wojskowych dla opanowania konfliktu irackiego w znacznym stopniu przyspieszyła akcesję tego państwa do NATO. 2 kwietnia 2004 r. Bułgaria została pełnoprawnym członkiem sojuszu. W niedługim czasie została też zapewniona przez instytucje unijne, że przystąpi do UE w 2007 r. Bułgaria obawiała się jednak, że jej przystąpienie może być problematyczne i zostanie odłożone w czasie o rok ze względu na niewypełnianie unijnych postanowień. W związku z tym Bułgaria silnie lobbowała m.in. stronę polską na rzecz nieblokowania bułgarskiej akcesji i umożliwienia przystąpienia do UE w zaplanowanym roku (2007). W tym celu z początkiem 2006 r. roboczą wizytę w Warszawie złożył minister spraw zagranicznych Iwajło Kalfin i w tym samym roku na zaproszenie premiera Bułgarii Sergieja Staniszewa roboczą wizytę w Sofii złożył polski premier Kazimierz Marcinkiewicz (Notatka informacyjna nt. wizyty Wicepremiera, Ministra Spraw Zagranicznych Republiki Bułgarii 10 stycznia 2006 r.; Notatka Informacyjna nt. wizyty Prezesa Rady Ministrów RP, 25 kwietnia 2006 r.).

W marcu 2006 r. polski parlament ratyfikował Traktat Akcesyjny Bułgarii i Rumunii do UE. Z początkiem 2007 r. Bułgaria przystąpiła do UE. Od tego momentu relacje polsko-bułgarskie nabrały nowej jakości, gdyż oba państwa połączyły wspólne unijne zobowiązania i polityka realizowana na różnych płaszczyznach. Pojawiły się kwestie, o których oba państwa wraz z pozostałymi państwami UE

współdecydują, jak na przykład polityka wschodnia UE, w tym wymiar czarnomorski polityki unijnej (EPS). Intensyfikacji poddane zostały relacje obu państw na wszystkich płaszczyznach, m.in. politycznej, gospodarczej i kulturalnej. Z uwagi na członkostwo Polski i Bułgarii w NATO, intensyfikacji poddana została również współpraca wojskowa.

Podsumowując, odnośnie do współpracy polsko-bułgarskiej, do października 2018 r. Archiwum MSZ RP posiadało dokumenty z lat 1990–2007 i to te dokumenty stanowiły podstawę powyższej analizy. Z przeanalizowanych dokumentów płynie wniosek, że w kontaktach między Polską i Bułgarią kwestie międzynarodowe odgrywały ważną rolę. Obie delegacje podczas wspólnych spotkań wiele uwagi poświęcały ówczesnej sytuacji międzynarodowej. W początkowym okresie relacji po 1989 r. istniała znaczna różnica w stopniu zaawansowania współpracy polsko-bułgarskiej w obszarze polityki i gospodarki. Zdecydowanie łatwiej i szybciej rozwijała się współpraca polityczna. Do 1994 r. Polsce i Bułgarii udało się rozwinąć dialog polityczny do szczebla prezydentów włącznie. Na problemy napotykała jednak współpraca gospodarcza. Wynikało to z licznych problemów wewnętrznych głównie po stronie Bułgarii (niestabilność polityczna, kryzys gospodarczy 1995–1997). W znacznej mierze było to też spowodowane zadłużeniem Bułgarii względem Polski sięgającym czasów sprzed transformacji. Dopiero w 1998 r. doszło do całkowitej spłaty zadłużenia. Wówczas też oba państwa podpisały umowę o wolnym handlu. Bułgaria stała się członkiem CEFTA, a relacje gospodarcze między Polską i Bułgarią zaczęły się rozwijać.

W latach 1990–2007 relacje polsko-bułgarskie rozwijały się dobrze. W stosunkach dwustronnych nie było żadnych kwestii spornych. Regularnie realizowane były wizyty oficjalne i spotkania przedstawicieli obu państw. Oceniając stosunki polsko-bułgarskie, należy podkreślić, że w Bułgarii powszechnie uznawało się Polskę za lidera wśród państw EŚW w transformacji ustrojowej i gospodarczej. Relacje obu państw charakteryzowały się zbieżnością interesów politycznych, dobrym poziomem kontaktów dwustronnych, powolnym, ale systematycznym rozwojem współpracy gospodarczej, jak również staraniami o poszerzanie wymiany w sferze kultury i nauki. W analizowanym okresie istniała zbieżność poglądów Polski i Bułgarii w podejściu do problemów bezpieczeństwa regionalnego i globalnego. W kwestiach stosunków transatlantyckich pozycje obydwu krajów również były zgodne. Tym, co właśnie ułatwiało obu państwom współpracę na wielu płaszczyznach, była zbieżność celów i priorytetów w polityce wewnętrznej i polityce zagranicznej obu państw.

Bibliografia:

- Holzer, J. (2012). *Europa zimnej wojny*. Warszawa–Kraków: Instytut Studiów Politycznych PAN, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak.
- Miśkiewicz, B. (1985). *Wstęp do badań historycznych*. Warszawa–Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Piechowiak-Lamparska, J. (2016). Dobór źródeł w badaniach empirycznych z zakresu stosunków międzynarodowych. *Historia i Polityka*, 17(24), 79–87. DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/HiP.2016.023>.
- Pietraś, J.Z. (1997). Teoria stosunków międzynarodowych. W: T. Łoś-Nowak (red.). *Współczesne stosunki międzynarodowe* (s. 26–29). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Sadowski, E. (2006). Geopolityczny kontekst polityki zagranicznej państwa. W: I. Pawlikowska. *Koncepcje bezpieczeństwa państw Europy Środkowej po 1989 r.* Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Sulek, M. (2004). *Metody i techniki badań stosunków międzynarodowych*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR.
- Układ między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Bułgarii o przyjaznych stosunkach i współpracy, Dz.U. 1993 nr 118 poz. 529. Pobrane z: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19931180529>.
- Wolff-Powęska, A. (2012). Politologia – nauka w drodze. *Przegląd Politologiczny*, 3, 7–16. DOI: <https://doi.org/10.14746/pp.2012.17.3.1>.
- Zieliński, E. (red.). (1996). *Transformacja ustrojowa państw Europy Środkowej i Wschodniej*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa.

Źródła archiwalne:

- Archiwum MSZ RP, DEŚiP, Nabytek 13/2002, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: DEZ.B-220-1-97, Konspekt rozmowy w „cztery oczy” Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego z Prezydentem Bułgarii Petyrem Stojanowem (26 lutego 1997 roku), Warszawa 21.02.1997 r.
- Archiwum MSZ RP, DEŚiP, Nabytek 13/2002, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: B-220-5-97, Notatka informacyjna nt. oficjalnej wizyty Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego w Republice Bułgarii wraz z Załącznikami, Warszawa 17.12.1997 r.
- Archiwum MSZ RP, DEŚiP, Nabytek 38/2001, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: B-22-3-96/2, Notatka informacyjna nt. roboczej wizyty Prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego w Sofii, Warszawa, 24.04.1996 r.
- Archiwum MSZ RP, DEŚiW, Nabytek 36/2001, Wiązka III, Teczka 12, Dok.: B-22-3-94, Notatka informacyjna nt. wizyty oficjalnej Prezydenta RP Lecha Wałęsy w Republice Bułgarii (21–22.07.1994 r.), Warszawa 3.08.1994 r.
- Archiwum MSZ RP, DEŚiP, Nabytek 183/09, Wiązka I, Teczka 13, Dok.: DE-B-221-3/06, Notatka Informacyjna nt. wizyty Prezesa Rady Ministrów RP Pana Kazimierza Marcinkiewicza w Bułgarii w dn. 19 kwietnia 2006 r., Warszawa 25 kwietnia 2006 r.
- Archiwum MSZ RP, DEŚiP, Nabytek 183/09, Wiązka I, Teczka 13, Dok.: DE-B-221-1/06, Notatka informacyjna nt. wizyty Wicepremiera, Ministra Spraw Zagranicz-

- nych Republiki Bułgarii Ivaïlo Kałfina w Warszawie dn. 9 stycznia 2006 r., Warszawa 10 stycznia 2006 r.
- Archiwum MSZ RP, DEŚiP, Nabytek 178/09, Wiązka I, Teczka 13, Dok.: DE-B-2210-5/04, Notatka informacyjna o stosunkach polsko-bułgarskich, Warszawa maj 2004 r.
- Archiwum MSZ RP, DEŚiP/DEZ, Nabytek 35/2001, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: B-22-3-93, Notatka informacyjna o wizycie oficjalnej w Warszawie Prezydenta Republiki Bułgarii, Żeliu Żelewa (25–26 luty 1993 r.), Warszawa 2.04.1993 r.
- Archiwum MSZ RP, DEŚiP, Nabytek 37/2001, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: B-22-1-95, Notatka informacyjna po wizycie Podsekretarza Stanu w MSZ RP St. Mellera w Republice Tureckiej i Republice Bułgarii w dniach 15–21 czerwca br., Warszawa 5.07.1995 r.
- Archiwum MSZ RP, DEŚiP, Nabytek 38/2001, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: B-22-3-96/2, Notatka z rozmowy w „cztery oczy” pomiędzy Prezydentami A. Kwaśniewskim i Ż. Żelewem, Sofia – 13.IV.96 r., Warszawa 5.12.1997 r.
- Archiwum MSZ RP, DEŚiP, Nabytek 13/2002, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: DEZ.B-220-1-97, Pilna notatka dot. merytorycznych i programowych założeń oficjalnej wizyty w Polsce Prezydenta Republiki Bułgarii, Petyra Stojanowa, Warszawa 13.02.1997 r.
- Archiwum MSZ RP, DE1, Nabytek 15/95, Wiązka VII, Teczka 12, Dok.: DE.B.242-1-92, Raport polityczny Ambasady Polski w Sofii za 1992 r., Sofia 19.01.1993 r.
- Archiwum MSZ RP, DEZ, Nabytek 35/2001, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: B-22-6-93, Raport polityczny Ambasady Polski w Sofii za 1993 r., Sofia 18.01.1994 r.
- Archiwum MSZ RP, DEŚiP, Nabytek 13/2002, Wiązka I, Teczka 12, D.: B-242-1-97, Raport polityczny Ambasady Polski w Sofii za 1997 rok wraz z załącznikami, Sofia 3.02.1998 r.
- Archiwum MSZ RP, DE, Nabytek 31/2003, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: B-242-1-98/pf86, Raport polityczny Ambasady Polski w Sofii za 1998 rok, Sofia 3.02.1999 r.
- Archiwum MSZ RP, DEŚiP, Nabytek 37/2001, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: B-22-1-95, Spis materiałów informacyjnych na konsultacje ad hoc ministra Stefana Mellera w Sofii (19 czerwca 1995 roku), Warszawa 12.06.1995 r.
- Archiwum MSZ RP, DEŚiP, Nabytek 13/2002, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: B-220-5-97, Spis materiałów na oficjalną wizytę Prezydenta RP A. Kwaśniewskiego w Bułgarii (10–11 XII 1997 r.).
- Archiwum MSZ RP, DE, Nabytek 26/2002, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: B-220-1-98, Sugestie do rozmów Pana Ministra Bronisława Geremka podczas wizyty w Polsce Minister SZ Republiki Bułgarii Nadieżdy Michajłowej, Warszawa 6.02.1998 r.
- Archiwum MSZ RP, DE, Nabytek 31/2004, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: B-220-2-99, Sugestie do rozmów plenarnych podczas wizyty oficjalnej Premiera Republiki Bułgarii Iwana Kostowa w Warszawie (4–5 marca 1999 r.), Warszawa 24 lutego 1999 r.
- Archiwum MSZ RP, DEŚiP, Nabytek 13/2002, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: DEZ.B-220-1-97, Sugestie do rozmów plenarnych podczas wizyty Prezydenta Republiki Bułgarii Petyra Stojanowa (26–28 lutego 1997 roku), Warszawa 24.02.1997 r.
- Archiwum MSZ RP, DE, Nabytek 31/2004, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: B-220-3-99, Sugestie do rozmów podczas wizyty Pani Minister SZ Republiki Bułgarii Nadieżdy Michajłowej w Warszawie, Warszawa, 1 czerwca 1999 r.

Archiwum MSZ RP, DEŚiP, Nabytek 13/2002, Wiązka 12, Dok.: DEZ.B-220-1-97, Sugestie do wypowiedzi nt. współpracy w ramach II filaru (Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa), Warszawa 28.01.1997 r.

Archiwum MSZ RP, DE, Nabytek 26/2002, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: B-220-3-98, Tezy do rozmów ministra Bronisława Geremka podczas wizyty w Sofii, Warszawa 20.11.1998 r.

Archiwum MSZ RP, DE, Nabytek 31/2004, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: B-220-2-99, Tezy do rozmów polsko-bułgarskich w związku z wizytą Premiera Bułgarii I. Kostowa w Polsce, Warszawa 2.02.1999 r.

Archiwum MSZ RP, DEŚiP/DEZ, Nabytek 35/2001, Wiązka I, Teczka 12, Dok.: B-22-3-93, Tezy do rozmów Prezydenta RP Lecha Wałęsy z Prezydentem Republiki Bułgarii Ż. Żelewem (Warszawa, 24–25 lutego 1993 r.), Warszawa 3.02.1993 r.